

Nr 3.

Ankom till riksdagens kansli den 10 april 1930 kl. 12 m.

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning av väckt motion angående lantarbetarnas bostadsförhållanden.

I en inom andra kammaren väckt och till dess fjärde tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 377, har herr *Sävström m. fl.* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära undersökning av lantarbetarnas bostadsförhållanden och snarast möjligt för riksdagen framlägga förslag till åtgärder dels för avhjälpande av nu rådande bristfälligheter och dels för tryggnad i framtiden av en bättre ordning bland annat genom en med tillräckliga befogenheter utrustad bostadsinspektion på landsbygden.

Motionen.

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Utskottet har inhämtat yttranden över motionen från *socialstyrelsen, Svenska lantarbetareförbundet* och *Svenska lantarbetsgivarnas centralförening*, vilka yttranden såsom bilagor fogats till detta utlåtande.

Yttranden.

Frågan om lantarbetarnas bostadsförhållanden har sedan länge uppmärksamats, och värdefulla utredningar hava redan verkställts till belysning av frågan. Utskottet får härutinnan hänvisa särskilt till socialstyrelsens i ärendet avgivna yttrande. Inom nämnda styrelse pågår jämväl för närvarande kompletterande utredning i ämnet, och styrelsen anser, att denna utredning bör kunna slutföras inom en nära framtid.

Utskottet.

Av vad som blivit bekant framgår, att lantarbetarnas bostäder under senare år rätt väsentligt förbättrats, men att fortfarande på skilda håll inom landet brister kvarstå att avhjälpas. Omfattningen och arten av dessa brister samt anledningen till desamma torde bliva bättre kända genom den utredning, med vilken socialstyrelsen är sysselsatt. Härmed bör emellertid enligt utskottets mening utredningsarbetet icke avslutas. Goda bostäder för landsbygdsbefolkningen äro nämligen av utomordentlig betydelse för folkhälsan i allmänhet och bidraga därjämte verksamt till att tillräcklig och fullgod arbetskraft stannar vid jordbruket. Landsbygdens bostadsfråga är därför ett viktigt samhällsintresse, för vars tillgodoseende det kan finnas skäl att det allmänna inträder. En undersökning på området synes därför icke böra stanna med socialstyrelsens utredning, som lärer vara av rent beskrivande art. Om ytterligare utredning ger vid handen, att bristerna hos de bostäder, som upplätas åt stora grupper lantarbetare, äro av den art och omfattning, att särskilda åtgärder böra vidtagas för deras avhjälpande, bör därför undersökning ske, om och på vad sätt det allmänna skall

på annat sätt än nu gällande bestämmelser göra möjligt, ingripa reglerande eller stödjande på området.

Det synes därvid först böra prövas, huruvida icke inom nu gällande lagstiftnings ram förbättringar kunna ernås exempelvis genom en effektivare tillämpning av hälsovårdsstadgans bestämmelser och en fastare övervakning av bestämmelsernas tillämpning. Genom utvidgning av dispensärverksamheten torde även förbättrade förhållanden kunna ernås. Hemkonsulentverksamheten synes kunna utvidgas och kraftigare ekonomiskt understödjas och på så sätt sträcka sin rådgivande uppgift till vidare kretsar än som nu är möjligt.

Härjämte lärer uppmärksamhet böra riktas på anordnande av en särskild bostadsinspektion på landsbygden. Genom en sådan inspektions sakkunniga och rådgivande verksamhet kunde säkerligen bättre förhållanden ernås i bl. a. det utan tvivel icke obetydliga antal fall, där ett avhjälpande av förefintliga brister kunde ske utan nämnvärda kostnader. Av betydande värde kunde även den upplysningsverksamhet i bostadshygieniskt avseende bliva, som en sådan inspektion borde utöva.

Fordras för erhållande av tillfredsställande bostäder nya byggnader eller större reparationsarbeten, torde man icke kunna undgå att beakta, att frågan om reformer rörande bostäder åt de med lantbruk arbetande, såväl självständiga idkare som anställda, på det närmaste sammanhänger med jordbruksnäringens allmänna ekonomi. Under nuvarande för jordbruket tryckta förhållanden synes det ej kunna ifrågasättas, att lantarbetsgivarna skulle kunna åläggas att för anskaffande av bostäder åt sina arbetare ikläda sig nya kostnader av sådan omfattning, att de komma att kännbart öka jordbruksnäringens ekonomiska svårigheter. En mycket viktig detalj av den fortsatta utredningen torde därför bliva att lösa frågan, i vilken utsträckning och på vad sätt det allmänna i dylika fall bör träda hjälpande emellan.

Med stöd av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att andra kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär fortsatt undersökning rörande lantarbetarnas bostadsförhållanden samt utredning om och på vad sätt genom åtgärder från det allmännas sida bristfälligheter på detta område skola avhjälpas och för framtiden i möjligaste mån förhindras att uppstå samt att för riksdagen framläggas de förslag, vartill denna utredning kan föranleda.

Stockholm den 8 april 1930.

På utskottets vägnar:

ELOF LINDBERG.

Närvarande: herrar *Lindberg*, *Wachlmeister*, fru *Nordgren* samt herrar *Svensson* i Högsjöhult, *Waldem*, *Vougl*, *Ericsson* i Sörsjön, *Johansson* i Fårekulla, *Näslund* och *Edberg*.

Reservation

av herr *Lindberg*, fru *Nordgren* samt herrar *Vougt* och *Ericsson* i Sörsjön, vilka, med uttalande av att en med tillräckliga befogenheter utrustad bostadsinspektion på landsbygden synes vara av behovet påkallad i syfte att förbättra lantarbetarnas bostadsförhållanden, yrkat att åt denna synpunkt bort givas uttryck i utskottets motivering och att utskottet i anslutning härtill bort hemställa,

att andra kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär fortsatt undersökning rörande lantarbetarnas bostadsförhållanden samt utredning om och på vad sätt genom åtgärder från det allmännas sida — bland annat genom en med tillräckliga befogenheter utrustad bostadsinspektion på landsbygden — bristfälligheter på detta område skola avhjälpas och för framtiden i möjligaste mån förhindras att uppstå samt att för riksdagen framläggas de förslag, vartill denna utredning kan föranleda.

Till Riksdagens andra kammarens fjärde tillfälliga utskott.

Genom remiss den 21 februari 1930 har Kungl. Maj:t anbefallt socialstyrelsen att till Eder avgiva yttrande över en inom riksdagens andra kammare väckt motion, nr 377, angående undersökning av lantarbetarnas bostadsförhållanden m. m.

Med anledning härav får styrelsen härmed anföra följande.

Såsom närmare framgår av socialstyrelsens den 1 mars 1928 till andra kammarens fjärde tillfälliga utskott avgivna yttrande över tvenne vid nämnda års riksdag väckta motioner angående lantarbetares och med dem likställda bostadsförhållanden, har Kungl. Maj:t, närmast med hänsyn till en av internationella arbetskonferensen år 1921 antagen rekommendation, åsyftande förbättring av lantarbetarnas bostads- och sovplatsförhållanden i olika länder, uppdragit åt socialstyrelsen att i samråd med lantbruksstyrelsen verkställa utredning i ämnet samt inkomma med det förslag, som härav kunde föränlidas.

Med anledning av det sålunda givna utredningsuppdraget har socialstyrelsen sökt ernå den för uppdragets fullgörande nödiga kunskapen om lantarbetarnas nuvarande bostadsförhållanden dels genom utnyttjande av redan förefintlig statistik, dels genom komplettering av densamma i vissa avseenden medelst nya undersökningar, verkställda dels av styrelsen själv, dels genom enskilda personer och institutioner. Bland undersökningar av sistnämnda slag har särskilt uppmärksamats den i motionen omnämnda, under ledning av professor Alfred Pettersson och f. d. förste provinsialläkaren G. Stéenhoff verkställda undersökningen av de bostadshygieniska förhållandena i vissa landskommuner, nämligen tvenne inom vartdera av Stockholms, Östergötlands, Kronobergs, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Skaraborgs, Värmlands, Västernorrlands och Norrbottens län, vartill komma två fiskelägen i Hallands län. Denna undersökning är nu i huvudsak slutförd och torde under den närmaste tiden utkomma av trycket, sedan Kungl. Maj:t anvisat för ändamålet erforderliga medel.

Ehuru socialstyrelsen sålunda förfogar över ett icke ringa material till belysande av lantarbetarnas bostadsförhållanden, särskilt värdefullt därigenom att detsamma möjliggör att skärskåda dessa mot bakgrunden av de bostadsvillkor, som i allmänhet råda för de mindre bemedlade på landsbygden, har styrelsen dock icke ansett sig kunna enbart på grundval av det redan föreliggande uppgiftsmaterialet avgiva det av Kungl. Maj:t anbefallda utlåtandet rörande möjligheterna att för Sveriges del förverkliga de önskemål, som uppställts i den av internationella arbetskonferensen antagna rekommendationen rörande lantarbetarnas bostads- och sovplatsförhållanden. Med hänsyn härtill har socialstyrelsen ansett sig böra genom den 30 januari 1930 till samtliga länsstyrelser avlåten cirkulärskrivelse hemställa om upplysningar rörande följande punkter, nämligen

I:o huruvida och i vad mån bostadsförhållandena för lantarbetare och med dem jämställda mindre bemedlade på landsbygden förbättrats under det senaste årtiondet och vilka de olika faktorer äro, som befördrat resp. hindrat ifrågavarande utveckling;

2:o i vad mån de i 1919 års hälsovårdsstadga uppställda fordringarna beträffande bostäder på landsbygden kunna anses tillbörligt tillgodosedda, särskilt i fråga om gifta och ogifta lantarbetare, ävensom huruvida särskilda åtgärder blivit vidtagna i syfte att genomföra ifrågavarande bestämmelser samt, i så fall, arten och resultatet av dylika åtgärder;

3:o i vad mån egnahemslånerörelsen kan anses ha medverkat till förbättring av bostadsförhållandena på landsbygden och huruvida ytterligare lånehjälp av offentliga medel kan anses vara påkallad för sådant ändamål; särskild hänsyn torde egnas lantarbetarnas bostäder, såväl sådana, vilka uppföras av vederbörande arbetsgivare, som sådana, vilka ombesörjas av arbetarna själva;

4:o huruvida och i vad mån de nuvarande bostadsförhållandena kunna anses inverka på vissa lantarbetares täta flyttningar från gård till gård och på »flykten från landet» till städer och industrisamhällen; samt

5:o vilka hinder av ekonomisk och social natur eller betingade av lagstiftnings- och förvaltningsförhållanden kunna anses stå i vägen för en önskvärd höjning av bostadsstandarden för lantarbetare och med dem jämställda, ävensom möjligheterna att övervinna ifrågavarande hinder.

Såsom härav framgår, avser socialstyrelsen med sin hänvändelse att från rikets samtliga län erhålla bl. a. sådana uppgifter rörande tillämpningen av bostadsbestämmelserna i 1919 års hälsovårdsstadga m. m., vilka enligt i motionen lämnade upplysningar genom länsstyrelsens och förste provinsialläkarens initiativ införskaffats för ett särskilt län. Socialstyrelsen har anhållit att få motse de önskade uppgifterna före utgången av innevarande mars månad, och hyser förhoppning om att sedermera kunna utan större tidsutdräkt till Kungl. Maj:t avgiva anbefallt utlåtande i ämnet.

Det torde kunna förväntas, att man på grundval av de utredningar, för vilka nu redogjorts, skall kunna erhålla en rätt ingående och tillförlitlig bild av, huru i olika delar av vårt land bostadsförhållandena gestalta sig såväl för sådana lantarbetare, åt vilka arbetsgivarna tillhandahålla bostäder, som för sådana, vilka själva måste ordna sin bostadsfråga. Vidare torde man kunna hysa förhoppning om att få belyst, i vad mån gällande lagstiftning kunnat avhjälpa bristfälligheter i fråga om landsbygdsbefolkningens bostäder samt huruvida behov finnes av mera ingående bestämmelser i fråga om bostädernas beskaffenhet och av effektivare kontroll över efterlevnaden av gällande föreskrifter. Slutligen lära även framkomma vissa upplysningar om de ekonomiska och andra problem, vilka, såsom i motionen ock utsäges, man alltid måste räkna med vid ett försök att förbättra lantarbetarnas bostadsförhållanden.

Såsom i motionen inledningsvis antydes, har statens egnahemslånerörelse i avsevärd mån verkat till förbättrande av bostadsförhållandena på landsbygden. enligt statens egnahemsstyrelsens berättelse för tiden 1/7—31/12 1928 ha under åren 1905—1928 beviljats egnahemslån för tillhoppa 19,546 bostadslägenheter till ett belopp av sammanlagt 66 miljoner kronor. Beaktas bör dock, att av denna summa en icke obetydlig del torde gått till bostadsbyggande inom stadssamhällellenas icke stadsplanlagda delar. Vidare är att märka, att på grund av nödvändigheten för lånesökande att förfoga över ett icke obetydligt eget kapital egnahemslånerörelsens klientel faktiskt kommit att övervägande rekryteras från ett socialt skikt, som ligger över de egentliga lantarbetarnas. Bland annat med hänsyn härtill har 1928 års riksdag anhållit om utredning och förslag rörande ökade möjligheter för lantarbetare och andra obemedlade personer att erhålla eget jordbruk. För tillgodoseende av detta behov har enligt Kungl. Maj:ts upp-

drag egnahemsstyrelsen avgivit förslag till upprättande av arbetarlägenheter, vilka skulle åstadkommas dels med statshjälp av jordägarna i form av moderniserade statorp, dels av arbetarna själva med stöd av räntefria jordbrukslån. I socialstyrelsens häröver avgivna utlåtanden har framhållits bl. a., att sådana lägenheter mindre torde vara att anse som småbruk än som bostadslägenheter. Vid sådant förhållande syntes enligt socialstyrelsens mening möjligheter föreligga att anknyta arbetet med upprättandet av dylika arbetarlägenheter till de strävanden för lantarbetarbostädernas förbättring, vilka framträtt såväl bland arbetarna själva som bland de större jordbrukarna. På grund av de tryckta konjunkturer, som nu sedan åtskilliga år rått inom jordbruket, hade emellertid denna byggnadsverksamhet haft att kämpa med stora svårigheter, och det syntes därför högeligen önskvärt, om egnahemsstyrelsens föreliggande förslag kunde bidra att på billiga villkor ställa statsmedel till förfogande för förbättring av lantarbetarnas bostadsförhållanden. Socialstyrelsen framhöll tillika, att detta även torde vara en gärd av rättvisa, då de åtgärder för bostadsbyggnadsverksamhetens främjande, som i vårt land vidtagits under senare år, så gott som uteslutande avsett arbetare och därmed jämställda i städer och industrisambällen, medan i andra länder, såsom Finland, Tyskland och England, även lantarbetare innefattats i de med allmänna medel stödda bostadsbyggnadsprogrammen. — Samma grundtanke, nämligen att beredande av ökade möjligheter för lantarbetare o. d., att erhålla egna småbruk ej blott är en jordbruksfråga utan även en bostadsfråga, går även igen i vissa vid årets riksdag i ämnet väckta motioner (nr 177 och 229 i första kammaren, jfr också nr 350 och 382 i andra kammaren). För det större jordbruket är arbetarbostadsfrågan till väsentlig del en byggnadsfråga och en kreditfråga och synes måhända böra i sådant samband beaktas bl. a. vid prövningen av de förslag till åtgärder, som nyligen framlagts rörande primär jordbruks- och skogskredit (Statens offentliga utredningar 1929:36) och angående jordbrukets kreditförhållanden (1930:2).

Ett annat spörsmål i här avhandlade frågekomplex utgör upplåtelseformen för lantarbetarnas bostäder. Nyttjanderätten till dessa utgör ju i regel en del av arbetslönen, såsom tidigare merendels var fallet jämväl med industriarbetarnas bostäder vid gruvor, bruk och sågverk. Under senare år har emellertid som bekant bostadsförmånen för industriarbetare i flertalet fall blivit moderniserad genom tillkomsten av särskilda hyresavtal för de upplåtna lägenheterna. Frågan reser sig då, om samma utveckling ej skulle vara möjlig även för jordbrukets vidkommande. Från en särskild sida har detta spörsmål upptagits i en motion vid årets riksdag (nr 165 i första kammaren). I ett häröver till riksdagens andra lagutskott den 19 februari 1930 avgivet yttrande har socialstyrelsen bl. a. fäst uppmärksamheten på vissa särskilda svårigheter, som stode i vägen för en omändring av jordbrukets bostadsupplåtelser efter landsbygdsindustriens mönster, nämligen den övervägande smådriften, den närmare gemenskapen mellan arbetsgivare och arbetare samt den kvardröjande naturahushållningen.

Av det nu anförda torde framgå, att lantarbetarnas bostadsproblem utgör ett omfattande och invecklat frågekomplex med anknytningar till ett flertal andra sociala och jordbruksekonomiska spörsmål. Socialstyrelsen äger, på sätt förut nämnts, vissa möjligheter att belysa särskilda sidor av bostadsfrågan för landsbygdsens lönarbetare, men förfogar icke över ett så rikhaltigt material och en så mångsidig kompetens, som torde vara nödvändig för att kunna, i enlighet med vad i motionen hemställes, verkställa en allsidig undersökning av

lantarbetarnas bostadsförhållanden och framlägga förslag till åtgärder ej mindre för avhjälpan av rådande bristfälligheter än även för tryggande i framtiden av en bättre ordning. Skäl föreligger alltså för motionärernas krav på särskild utredning i ämnet, men vid en sådan synes enligt socialstyrelsens mening lantarbetarnas bostadsfråga böra betraktas och bedömas ur vidare synpunkter än de i motionen anlagda.

Motionärerna hava närmast tagit sikte på önskemålet av reformerad lagstiftning och effektivare inspektion, närmast i vad rör bostädernas kvalitet i sanitärt hänseende. Socialstyrelsen vill ingalunda söka förringa vare sig betydelsen av hälsovårdsstadgans nuvarande bestämmelser i ämnet och den därpå grundade inspektionen eller önskemålet, att stadgandena måtte i vissa avseenden kompletteras och förtydligas samt inspektionen bliva mera effektiv. Emellertid gäller även på förevarande område, att den praktiska effekten av gällande eller av reviderade, strängare författningsföreskrifter icke kan drivas utom gränsen för det ekonomiskt genomförbara. Redan nu gällande författningsföreskrifter torde på den grund i vissa fall vara en död bokstav, och det är att befara, att en i sig själv möjligen påkallad reform, som inskränkte sig allenast till en revision av stadgan i fråga, av samma skäl till väsentlig del skulle stanna på papperet. Särskilt bör härvid tagas i betraktande det brydsamma läge, i vilket landsbygdens näringsliv, särskilt jordbruket, för närvarande befinner sig. Om verkliga förbättringar skola kunna åvägabringas i fråga om landsbygdens bostadsförhållanden, måste enligt styrelsens mening ifrågasatta lagstiftnings- och inspektionsåtgärder kompletteras medelst anordningar av positiv, hjälpande natur. Det föreliggande spörsmålet ter sig sålunda tillika i viss mån som en jordfråga men framför allt som en kreditfråga, och problemet synes därför böra undersökas jämväl ur dessa senare synpunkter.

Måhända kan därvid bland annat förtjänans övervägas ett av styrelsen tidigare framfört, i det föregående antytt, uppslag i positiv riktning. Medel, ur statsverkets fond av rusdrycksmedel hava sedan år 1920 i betydande utsträckning genom statens bostadslånefond ställts till förfogande såsom lån till förmån företrädesvis för stadssamhällena. Dessa medel bliva nu genom amorteringar efter hand åter tillgängliga. Det synes då förtjänans utredas, huruvida icke sålunda disponibla medel på lämpliga villkor, framför allt i vad rör amorteringstiden, kunde ställas till förfogande såsom nya lån till hjälp och stöd för strävandena att förbättra landsbygdens bostadsförhållanden.

Härvid må jämväl beaktas, att en sådan kreditgivning, jämte det att den fyllde sin väsentliga uppgift, sannolikt kunde bliva till indirekt gagn för landsbygdens näringsliv i dess nu beträngda läge. Genom lånemedel möjliggjorda nybyggnads- och förbättringsarbeten beträffande arbetarbostäder o. d. byggnader skulle givetvis skapa ett icke föraktligt tillskott av lämpliga, lönande arbetstillfällen på landsbygden, vilka, enligt vad styrelsen föreställer sig, skulle vara synnerligen välkomna och ägnade att i sin mån mildra den flestades rådande bristen på förtjänstarbete. Man torde ha skäl antaga, att de lånemedel, som kunde ställas till förfogande, till större delen komme att utgå såsom arbetslöner åt grovarbetare och hantverkare på landsbygden. Härjämte skulle dessa ökade arbetstillfällen i sin mån bidra till att minska särskilt den dugliga arbetskraftens allmänna dragning mot stadssamhällena och alltså, indirekt, att minska där rådande arbetslöshet.

GUNNAR HUSS.

Bertil Nyström.

Till riksdagens Andra kammares fjärde tillfälliga utskott.

I remiss har Svenska Lantarbetareförbundets styrelse i och för yttrandes avgivande mottagit motionen nr 377 i andra kammaren (i första kammaren nr 228) angående däri begärd undersökning i lantarbetarnas bostadsförhållanden m. m. — och får styrelsen i anslutning härtill anföra följande:

Sedan Svenska Lantarbetareförbundets konstituering 1907 — för att förbigå de förutvarande landskapsförbundens erfarenheter — har bostadsfrågans lösning på landsbygden bland torpare, statare och daglönare m. fl. grupper vållat såväl samhället som enskilda stora bekymmer. Nästan överallt ha arbetarnas ombuds- och förtroendemän gjort den erfarenheten, att arbetsgivarna visat obenägenhet att nödigt uppmärksamma ifrågavarande viktiga angelägenhet, närmast på grund därav, att arbetarna av tradition i detta hänseende varit betydligt tåligare, än då det gällt bröd och andra förnödenheter till livets nödtorft. Därför har det också vid förekommande konflikter och därpå följande uppgörelser mellan parterna varit betydligt lättare att vinna eftergifter till något höjda förmåner i stat eller daglön, än att genomdriva ett avtalsstadgat medgivande rörande nödiga reparationer och underhåll av bostäderna.

I gamla tider utgjordes överallt bostäderna för statare och daglönare ej av mera än 1 rum eller i bästa fall av 1 rum och kök. Numera äro förhållandena något förändrade *på vissa håll*. Det förekommer i några fall statarbostäder även med 2 rum och kök inom våra avtalsområden. Däremot är det ganska vanligt numera med ett illa underhållet rum och ett dito illa underhållet kök Härigenom uppstår otrevnad i hemmet, som ingalunda befordrar den harmoni, man gärna önskar påträffa där. Men när man gör arbetsgivaren uppmärksam härpå, står han i allmänhet likgiltig härför eller rent oförstående. I vissa fall undskyller han sig även därmed, att hans ekonomiska belägenhet icke är sådan, att han kan göra några reparationer, mycket mindre nybyggnader. Hans sinne för hygienens krav är i allmänhet ej heller utpräglat. Undantag finnes ju, lysande undantag till och med, men de uppväga på långa stycken icke de olägenheter och det bostadselände, som bland den lönarbetande befolkningen förekommer över hela landet.

Hrr Sävströms och Möllers motion angående undersökning av lantarbetarnas bostadsförhållanden m. m. synes oss därför vara både väl övervägd och väl motiverad. Däri förekommer ej heller några överdrifter och obestyrkta påståenden, utan rena klara verba, som vi kunna understryka. En förutsättningslös undersökning, som även innefattar att lantarbetarna efter hyreslagens föreskrifter kunna äga och besitta ett hem i verklig mening, synes oss därför vara befogad. Vi anse även, att vid denna undersökning sådana personer insättas, som av erfarenhet känna hithörande förhållanden.

Stockholm den 25 februari 1930.

För Svenska Lantarbetareförbundet

C. A. FALK.

Till Riksdagens andra kammares fjärde tillfälliga utskott.

Med anledning av remiss av nedanstående motion får Svenska Lantarbetsgivarnes Centralförening härmed vördsamt anföra följande.

Motion av Herr Sjöström m. fl angående lantarbetarnas bostadsförhållanden.

Motionärerna hemställa om undersökning av lantarbetarnas bostadsförhållanden och förslag till åtgärder, dels för avhjälpan av nu rådande bristfälligheter och dels för tryggande för framtiden av en bättre ordning bland annat genom en med tillräckliga befogenheter utrustad bostadsinspektion på landsbygden.

På de bristfälligheter, varom motionärerna tala, har Svenska Lantarbetsgivarnas Centralförenings styrelse sedan länge haft sin uppmärksamhet riktad, och har styrelsen genom egna åtgärder kraftigt sökt avhjälpa desamma.

Såsom i motionen också är framhållet, är i föreningens avtal med lantarbetsgivarförbundet stipulerat vissa minimikrav, som de avtalsenliga lönebostäderna skola fylla. Riksavtalet vid jordbruket innehåller härom följande.

»Till arbetare upplåten bostad skall vara sund och i övrigt i gott skick samt kunna hållas väl uppvärmd.

Familjebostad skall bestå av 2 rum och kök eller 1 rum och kök med tillsammans en golvyta av minst 35 kvm., garderober och skafferier ej inberäknade.

Där sådant bostadsutrymme ej beredes, ersättes bristande utrymme med 10 kr, per år och felande fullt 3-tal kvm. golvyta. Denna ersättning utbetalas i efterskott.

Till sådan familjebostad skall höra nödiga uthus, nämligen källare eller annan vinterförvaringsplats för potatis, matbod eller annan motsvarande anordning samt vedbod, vidare tvättstuga och hemlighus eller del i sådant, ävensom för arbetare med stat svinhus samt, där ej oöverstigliga hinder kunna påvisas föreliggande, rum för höns, allt i gott skick. Till familjebostad skall vidare höra visst trädgårdsland, varå om möjligt skall finnas bärbuskar och fruktträd.»

Vid jämförelse mellan dessa minimibestämmelser och den exemplifiering av bristfälligheterna hos å landet förekommande bostäder, som framkommit bland annat genom professor Alfr. Petterssons och doktor G. Stéenhoffs av motionärerna åberopade undersökningar, torde man finna, att en kraftig impuls till förbättring av förhållandena givits genom Centralföreningens åtaganden. Hos medlemmarna av arbetsgivareorganisationen torde också de bättre arbetarbostäderna vara att finna. Detta påstående må dock ej utesluta erkännandet av att mången organiserad jordbrukare skulle önska att han kunde erbjuda sina arbetare ännu bättre bostadsförhållanden än de befintliga, resp. vara i tillfälle att avhjälpa tilläventyrs föreliggande brister.

Arbetsgivarnas möjligheter att tillgodose dessa önskemål hava emellertid sedan åtskilliga år av bekanta ekonomiska anledningar i allmänhet icke förelegat, och lär häruti lagbestämmelser om bostädernas beskaffenhet eller bostadsinspektion icke kunna åstadkomma någon egentlig ändring.

Liksom i fråga om höjning i övrigt av lantarbetarnas standard kan någon betydelsefullare förbättring av arbetarnas bostäder ej åstadkommas, med mindre

jordbruksnäringens ekonomi blir väsentligt bättre än vad för närvarande är fallet. Vid de tvivelsutan i åtskilliga fall motiverade anmärkningarna mot bostadsförhållandena å landsbygden, göras dessa ofta synonyma med anmärkningar mot lönebostäderna vid jordbruket och framförallt å godsen. För denna benägenhet synes även motionärerna hava blivit offer. Centralföreningen vill här inför göra gällande att på jordbrukets lönebostäder ej rimligen kan ställas andra generella anspråk än de, som motsvara medelstandarden i allmänhet å landsbygden. Centralföreningen vill också hålla före, att lönebostäderna vid godsen i stort sett vid sådan jämförelse väl hålla måttet.

I detta avseende är det av intresse att erinra om att, likaväl som att lantarbetarna, oaktat deras erkänt låga löner, ha det bättre ställt än mången jordbrukare, som sitter på egen liten torva, de förras bostadsförhållanden väl torde tåla jämförelse med de senares, i de fall nämligen, då småbrukarna ej genom statens mellankomst fått sina förhållanden ordnade.

Motionärerna framhålla, att frågan om lantarbetarnas bostäder ej kan bemästras med än så goda lagparagrafer, utan man måste räkna med ekonomiska och andra problem, som påkalla åtgärder av annat slag.

Uti detta uttalande får Centralföreningen helt instämma med påpekande av, liksom ovan antytts, att först när jordbrukets ekonomiska problem lösas, här ifrågavarande, liksom lantarbetarnas andra intressen, kunna bliva tillgodosedda.

Med betonande av att de ekonomiska sunpunkterna därvid måste vara de primära, vill Centralföreningen vidare instämma uti motionärernas uttalande, att det vore en statsmakternas inkompetensförklaring, om ingenting bleve gjort för tillgodosende av de ifrågavarande önskemålen.

Motionärernas hemställan innefattar inrättandet av en med tillräcklig befogenhet utrustad bostadsinspektion. Centralföreningen får framhålla, att en sådan, därest densamma utövar sin verksamhet med hänsyntagande till rimliga, rättvisa och ekonomiska synpunkter, kan bliva till nytta. Utrustandet av inspektionen med »befogenhet att giva förelägganden med ansvarspåföljd» bör emellertid självfallet ej kunna ifrågasättas, med mindre statsmakterna sörjt för att de ekonomiska förutsättningarna generellt kunna anses finnas för eventuella föreläggandens verkställande.

Med återopande av vad således anförts rörande de synpunkter, som nödvändigtvis måste vara vägledande vid av motionärerna påpekade åtgärder, dels till avhjälpan av bristfälligheter rörande lantarbetarnas bostäder, dels rörande bostadsinspektion, får Centralföreningen förklara sig icke hava något att erinra mot här ifrågavarande motion.

Stockholm den 3 mars 1930.

Svenska Lantarbetsgivarnes Centralförening

A. H. CABELL.